

Ontmoetingen vanuit waarden

Lucas Onderwijs is een schoolbestuur voor bijzonder onderwijs. In de praktijk vertaalt zich dat naar zo'n 80 scholen met een verschillende levensbeschouwelijke grondslag. Wat ons verbindt zijn onze kernwaarden Respect, Naasteliefde, Genade, Ontwikkeling en Bezieling. Hoe zien wij deze kernwaarden terug in onze scholen? In dit artikel, de eerste in een reeks van vijf, leest u over de kernwaarde Bezieling. Joukje Dam, docent op het Edith Stein college, ging op zoek naar wat Bezieling betekent voor een docent Duits, een schoolleider en een leerling in onze organisatie.

Kendra, coach-leerling van Joukje op het voor haar meest bezielde plekje in de school

Een ontmoeting tussen Tom Waltman, Joukje Dam en Arnold Teune.

Beseelte Blumen duften,

daß selbst die Unbeseelten

den Himmel spüren.

Die unbeseelten stehen da wie verzaubert

und fangen an zu lächeln

und zu blühen.

Dit gedicht van Hans Arp gaf een collega mij mee toen ik afscheid nam en die woorden zijn altijd blijven hangen; bezielde mensen brengen iets teweeg. De zintuigen kunnen er misschien meer mee dan de ratio. Hoe ziet bezieling eruit, hoe ruikt, proeft, voelt en klinkt het? En is er bezieling in een hedendaagse school te vinden of is het uit de mode in deze resultaatgerichte tijd? Als een Sunny Bergman ga ik op expeditie, expeditie bezieling. En ik begin mijn expeditie maar eens heel dichtbij.

Wat is bezieling voor mij? Ziel en zaligheid, met hart en ziel. Dat je je met de hele persoon die je bent, geeft in wat je doet. Het voelt als iets heel wezenlijks en eigenlijk ook iets onvermijdelijks, want hoe laat je nou je ziel thuis? Edith Stein voelt voor mij bezielde. Ik werk daar 100% als Joukje. Ik kan er zijn wie ik ben. Met mijn sterke en mijn zwakke kanten. Ik mag er leren, mezelf verder ontwikkelen en verbeteren, maar hoef geen ander te worden.

Bezieling gebeurt in interactie, het kan niet in je eentje. Op een school met zoveel contactmomenten gedurende een dag, liggen er dus talloze kansen om bezielde te raken en te blijven. Soms bezielen leerlingen mij en die momenten geven een glimlach en zo'n "aaaah" gevoel van binnen. Het Engels heeft er het mooie woord fulfillment voor. Het maakt je completer.

Voor mij is de ziel onveranderlijker dan het hart. Je hart kan een keer overslaan van schrik, omdat je vergeten bent een cijfer in te voeren, de ziel doet dat niet. Je ziel blijft ook stabiel onder allerlei stemmingen en emoties.

Móet je eigenlijk bezield zijn in het onderwijs?

Wel kunnen de deurtjes naar je ziel meer of minder open staan en drukte wil daar nog wel eens invloed op hebben. Hoe houden we niet alleen ons hoofd erbij in het onderwijs, maar ook onze ziel?

Dit soort gedachten neem ik mee als ik m'n zoektocht naar bezieling vervolg en ik kom terecht bij Arnold Teune, directeur van de Prins Mauritschool, een basisschool in Rijswijk.

“Bezieling is eigenlijk voor mij kort samengevat in 1 woord: DRIVE, gericht op de ontwikkeling van kinderen. Je wil dat kinderen terecht komen op een plek waar ze recht op hebben. Je wilt graag dat het prettige en goe-

de burgers zijn. Dat ze elkaar ook leren inspireren. We leven nu in een maatschappij waarin we alles meten en wegen en onder controle willen houden. Bezieling betekent dan voor mij dingen gewoon doen omdat jij vindt dat het erbij hoort. “

Deze laatste opmerking lijkt uit zijn hart te komen. Ik vraag hem wat voor soort dingen dat zijn op deze school. “Dat kinderen elkaar op deze school helpen, maar dan ook écht helpen. Niet alleen: hoe kan ik deze som zo goed mogelijk uitleggen, maar ook: hoe kunnen we zo relaties hebben met elkaar en onderhouden zodat we een mooie en goede leef- en werkgemeenschap hebben. Die twee zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. En als je kijkt naar bezieling dan is dat de drive die je hebt om iedere dag daarover weer in gesprek te gaan met kinderen. Dat is je basis. Wil je elkaars bezieling ervaren, elkaars enthousiasme, dan moet je dus ook bereid zijn om naar elkaar te willen luisteren en elkaar te willen waarderen.” “De kinderen, bezielen die jullie ook?”

Als je in het onderwijs werkt, moet je iets van dat stukje gen hebben

“Ja!” antwoordt Arnold heel resoluut, “door gewoon heel graag op school te zijn. Ze willen graag naar deze school. Natuurlijk zijn er uitzonderingen, maar die bevestigen de regel.”

“En jij, hoe beziel jij anderen?”

“Als ik kijk hoe ik anderen beziel, dan is het altijd zoeken naar de krachten in de mensen. Hoe zet je de mensen in hun kracht zodat ze zo functioneren dat hun energie altijd naar de kinderen gaat?”

“Móet je eigenlijk bezield zijn in het onderwijs?”

“Ja,” is het stellige antwoord van Arnold, “als je in het onderwijs werkt, moet je iets van dat stukje gen hebben.” Hij geeft een voorbeeld: “We hebben een kind hier dat in één keer kan omdraaien als een blad aan een boom en de eerste keer benaderde ik hem helemaal verkeerd vanuit een directieve houding. Toen had ik hem bijna op mijn nek. Je moet wel de bezieling hebben om open te staan voor die ander op zo'n moment en niet zeggen: “Je bent moeilijk. Punt” Je moet dan zeggen: “Het begeleidingsvraagstuk van dit kind is net even anders dan

Joukje Dam

dat van die grote groep kinderen, wat heb ik in mijn gereedschapskist zitten voor dit kind? En je moet ook de bezieling hebben om aan die gereedschapskist steeds weer nieuwe gereedschappen toe te voegen. Zodat dit kind ook het beste mag hebben.”

“Waar komt bezieling vandaan? Er zijn heel veel uitdrukkingen: met hart en ziel, wat bezielt je? Is het hoofd, is het hart?”

“Ja, een goede vraag, ik denk allebei, het is gevoel, echt willen werken aan deze maatschappij, maar ook hoofd, nadenken, reflecteren. Het heeft ook te maken met voorleven. Wil je mensen bezielen, dan moet je het ook voorleven.”

“Zit het ook tegen intuïtie aan?”

“Ja, heel duidelijk. Bezieling kun je namelijk niet beredeneren, dat zijn gevoelens en ervaringen, die kun je niet in een spreadsheet zetten. Terwijl eigenlijk het mooiste is dat een kleuter op de gang even een knuffel bij je komt halen.”

Als ik kijk naar mensen die mij inspireren, zijn het mensen die in contact zijn met zichzelf

“Dan klinkt bezieling als dat stukje meer.”

“Ja, het is meer dan alleen een sleutel in een gebouw omdraaien en wachten tot het half zes wordt.”

Als ik wegrijd, klinken die woorden na, meer dan alleen een sleutel in een gebouw omdraaien en wachten tot het half zes wordt. En die andere vraag, wat bezielt je eigenlijk? Die zou ik wel eens aan mijn eigen collega's willen stellen, eens kijken wat voor antwoorden dat oplevert.

En als ik dit hele gesprek op me in laat werken, besef ik dat Arnold tijdens dit gesprek van het heel stellige bezieling is DRIVE, steeds meer facetten van bezieling aanstipte die steeds minder makkelijk onder woorden te brengen waren. Zou dat de impact van bezieling zijn? Dat je het eigenlijk niet verwoord krijgt, maar dat je het naarmate je er langer bij stilstaat, wel heel duidelijk voelt?

Ik besluit de vraag “wat bezielt je eigenlijk?” te stellen aan mijn eigen collega's. Per mail, niet het meest bezielde medium. Er komen dan ook slechts twee reacties. Het eerste antwoord komt van mijn college Brenda Stoffele: “Wat mij bezielt? Ik wil samen met anderen creëren en het onderwijs zo vormgeven dat de nieuwsgierigheid bij leerlingen geprikkeld wordt. Ik voel een grote aantrekkingskracht om met kinderen en jongeren bezig te zijn

die vanuit huis minder worden gestimuleerd of begeleid.”

De tweede die reageert, is Tom Waltman. Hij stelt voor om eens door te praten over dit onderwerp met een kop koffie erbij. Hoe bezielt is dat? Want laat nou hij uitgerend degene zijn geweest die “Besehlte blumen duften” aan mij meegaf. Ik ben benieuwd wat voor gedachten Tom bij bezieling heeft.

“Ik vind het een lastig onderwerp. Ik ben altijd geneigd bij andere mensen de bezieling te zien en bij mezelf niet, dat is interessant toch?”

“Mm, hoe is dat?”

“Ehm, nou ja, ik word er een beetje jaloers van, maar daarover doordenkend ja..”

“Denk je dat anderen de bezieling in jou wel zien?”

“Dat weet ik eigenlijk niet, ik vermoed het soms wel, maar dat weet ik niet zeker. Ik denk wel dat op het moment dat je verbonden bent met je doelen in het leven, met je persoonlijke normen en waarden, je persoonlijke richting in wat je wilt betekenen in de samenleving en je wordt daarin niet belemmerd door oude patronen of door omstandigheden of door context of wat dan ook, maar je bent vrij en spontaan in harmonie met wie je bent eigenlijk, dan vermoed ik dat andere mensen jou wel eens een bezielt iemand zouden kunnen vinden. Als ik kijk naar mensen die mij inspireren, zijn het mensen die in contact zijn met zichzelf, die op een bepaalde manier een hoger doel hebben dan zichzelf.”

“Ik hoor daar iets van belangeloosheid.”

Dat bevestigt Tom knikkend. “Bij iemand als bijvoorbeeld Reinbert de Leeuw, een musicus, een pianist, dirigent die zo altijd bijna vanuit nederigheid ten dienste van de muziek opereert, dat spreekt mij ontzettend aan en daarin zie ik bezieling.”

be·zie·ling (znw):

Sterke inspiratie waarmee je iets maakt of doet.

“Zit in bezieling dan dat het om iets hogers gaat dan het persoonlijke belang?”

“Ja, in ieder geval het persoonlijke overstijgen. En het is denk ik waar het ook in onderwijs om gaat, we willen ook leerlingen raken, naar een hoger plan krijgen en de persoon die ze zijn met hogere doelen verweven.”

“Heb jij een metafoor voor bezieling?”

“Nou ja, ik ben katholiek opgevoed, dus ik krijg meteen de pinkstergedachte erbij. (lacht). Ik denk ook meteen

Tom Waltman

aan een citaat van Lao Tse: Waarheen je ook gaat, ga met je hele hart. Dat is het eerste wat bij me opkomt als je dat zo vraagt. Het gaat er dus niet altijd om dat jij de juiste weg vindt, maar dat je je verbindt met jouw weg, de omgekeerde beweging eigenlijk. Je merkt dat je goed bent in dingen, bij mij is het ook een persoonlijke gebeurtenis geweest, het overlijden van mijn eerste partner waardoor ik op een bepaald spoor terecht gekomen ben. En je kunt daartegen in verzet gaan, maar je kunt je er ook mee verbinden. Dat is ook een weg geweest hoor. Ik heb in het begin een periode gehad dat ik het onderwijs uit wilde, en ook van het Edith Stein weg wilde vooral, maar op een gegeven moment heb ik daar toch een weg in gevonden, heb ik me verbonden aan de weg die ik aan het lopen was.”

Bezieling is dus altijd in verbinding, in contact? Bezielen wij genoeg kinderen?

“Hoe heb je dat gedaan?”

“Ja, hoe heb je dat gedaan? Toen Leonore overleed in 1988 was ik een jaar of 4 op het Edith Stein en ik gaf alleen maar les en ik was mentor en na haar overlijden ben ik me in rouwprocessen gaan verdiepen en daarna wat bredere psychologie en had ik het idee dat ik op een wat bredere manier een rol wilde spelen in de school. Toen kwam er een decanaat vrij en ben ik een opleiding gaan doen. Dat was de eerste keer dat ik een opleiding deed op gebied van leerlingbegeleiding. Daar merkte ik hoe leuk het kan zijn om op zo’n manier met leerlingen te werken. Maar het decanaat paste totaal niet bij mij, het was veel te organisatorisch en veel te veel kilometers maken en daar ben ik na een jaar of wat ook weer mee gestopt en toen had ik een moment van persoonlijke crisis, ik raakte burn out, mijn relatie liep op de klippen en ik dacht hoe nu verder? Toen heb ik een loopbaantraject gedaan bij een bureau gelieerd aan school en heb ik uitgezocht waar ik van in beweging kom en dat lag op het gebied van begeleiding en toen kreeg ik ook van school de ruimte om me bij het zorgteam aan te melden en ook om de docentenbegeleiding wat meer vorm te gaan geven. Dus ja hoe doe je dat? Het is iets van mij, maar het is ook dat ik de gelegenheid heb gekregen om dat te kunnen doen. Het zijn dingen die in elkaar grijpen.”

“Is dat niet altijd het geval bij bezieling? We zeiden net, het moet wel gevoed worden, het lijkt wel of bezieling nooit eenrichtingsverkeer is.”

“Nee, dat is ook zo” antwoordt Tom. “Het gebeurt natuurlijk in interactie. Je kan het niet beoordelen, stel dat ik nooit in de gelegenheid was geweest om die opleidingen te doen, de ruimte niet van school gekregen had, had ik dan 30 jaar lang Duits gegeven, was ik dan verzuurd geraakt? Ik weet het niet, in welke mate is dat nu mijn eigen bijdrage dat ik zo functioneer?”

“Heeft Edith Stein een ziel?”

Daarop komt een volmondig: “Ja, zeker. Ja, ja, dat vind ik wel. En als ik die ziel omschrijf, dat zit het hem in de hele gemeenschap van leerlingen en docenten. Het woord dat bij me opkomt, is synergie van een goede rector op het goede moment, de nieuwbouw die er nu staat, de jonge collega’s die heel vaak veel willen en leuke dingen doen, de ruimte die er is voor stagiaires bij veel secties en de ruimte die ze daar krijgen. Je ziet dit jaar heel sterk dat er veel stagiaires en oud-leerlingen collega’s zijn gewor-

den en de sfeer en de openheid. Ik hoor dat heel vaak terug van stagiaires en nieuwe collega's, ik heb daar nog nooit een negatief woord over gehoord, men vindt dat altijd prettig hier. Iedereen wil altijd helpen, het is iets van de cultuur van school waar we natuurlijk allemaal aan bijdragen en waar leidinggevenden een wat sterkere rol hebben dan medewerkers en medewerkers een wat sterkere rol dan leerlingen, het werkt in de hiërarchie van boven naar beneden."

Hoe zie je het dan aan mensen, of ze wel of niet bezield zijn?

"Hoe zie je in je werken met de leerlingen de bezieling terug? Is er überhaupt sprake van bezieling?"

"Pubers blijven natuurlijk altijd pubers, maar ik kan soms erg genieten van het contact met sommige leerlingen. Je hebt natuurlijk soms ook botsingen met leerlingen en dan wordt het wat minder prettig en dan is soms de bezieling wat bekoeld."

"Wat moeten we nog aanstippen als het gaat om bezieling? We hebben het gehad over de collega's, de school, de schoolleiding, de leerlingen."

"Nou ja, het is wel interessant hoe het komt dat mensen hun bezieling kwijt raken bijvoorbeeld. Ik heb in het verleden wel eens oud-collega's meegemaakt bij wie ik geen bezieling meer zag."

"Want hoe zie je het dan aan mensen, of ze wel of niet bezield zijn?"

Tom antwoordt: Nou, als ze goed in contact zijn met leerlingen, als je merkt dat ze plezier hebben in hun werk, als ze gemotiveerd zijn om er wat van te maken, dat soort dingen. En als ze niet meer bezield zijn, dan merk je vermoeidheid, niet meer goed in verbinding zijn met de school, precies dan op school zijn als je er moet zijn en daarbuiten niet, afstand in de communicatie, verschuilen achter regels, dat soort dingen."

"Bezieling is dus altijd in verbinding, in contact? Bezielen wij genoeg kinderen?"

"Altijd te weinig natuurlijk."

En terwijl we ons gesprek afronden, schiet Tom opeens een gedicht te binnen: "Enige woorden over de ziel" van Wislawa Szymborska. Ik had het over deurtjes naar de ziel die meer of minder open kunnen staan, maar misschien zit het wel zoals zij het verwoordt en dan prijs ik mezelf extra gelukkig om zoveel en zo vaak bezieling op mijn werk te ervaren.

Enige woorden over de ziel

*Een ziel heb je zo nu en dan.
Niemand heeft haar ononderbroken
en voor altijd.*

*Dagen en dagen,
jaren en jaren
kunnen zonder haar voorbij gaan.*

*Soms verwijlt ze alleen in het vuur
en de vrees van de kinderjaren
wat langer bij ons.
Soms alleen in de verbazing
dat we oud zijn.*

*Zelden staat ze ons bij
tijdens slopende bezigheden
als meubels verplaatsen
en koffers tillen
of een weg afleggen op knellende schoenen.*

*Bij het invullen van formulieren
en het hakken van vlees
heeft ze doorgaans vrij.*

*Aan een op de duizend gesprekken
neemt ze deel,
maar zelfs dat is niet zeker,
want ze zwijgt liever.*

*Wanneer ons lichaam begint te lijden en lijden,
verlaat ze stilletjes haar post.*

*Ze is kieskeurig:
ze ziet ons liever niet in de massa,
walgt van onze strijd om maar te winnen
en van ons wapengekletter.*

*Vreugde en verdriet
zijn voor haar geen twee verschillende gevoelens.
Alleen als die twee zijn verbonden,
is ze bij ons.*

*We kunnen op haar rekenen
wanneer we nergens zeker van zijn,
maar alles willen weten.*

*Wat materiële zaken betreft
houdt ze van klokken met een slinger
en van spiegels, die vlijtig hun werk doen,
ook wanneer niemand kijkt.*

*Ze vertelt niet waar ze vandaan komt
en wanneer ze weer van ons verdwijnt,
maar lijkt zulke vragen beslist te verwachten.*

*Het ziet er naar uit
dat net als wij haar
zij ons ook
ergens voor nodig heeft*

Wislawa Szymborska